

ЛОВАН ЧАБЕНОВИЋ (Титоград)

ВУКОВА ПЕТА КЊИГА НАРОДНИХ ПЈЕСАМА ИЛИ О ДЕКАДЕНЦИЈИ НОВИЈЕ ЕПИКЕ

Вукова пета књига српских народних пјесама заузима особено мјесто у његовом зборнику народне поезије. Она је последња књига народних пјесама коју је Вук припремао за штампу. За ову књигу Вук је тражио од познатијих пјевача пјесме о појединим догађајима из новије црногорске историје. По Вуковој замисли требало је да књига обухвати народне пјесме о најновијим догађајима, о борбама за вријеме књаза Данила, и, евентуално, о борбама за вријеме књаза Николе.

Почетком шездесетих година Вук је одлучио да сакупља народне пјесме о савременим бојевима у Црној Гори за још једну књигу епске народне поезије. Видио је да Црна Гора, усамљена, води борбе с Турцима¹. Вукови разлози и мотиви за сакупљање црногорске јуначке епике били су националноослободилачки, а не само књижевноисторијски и умјетнички. Новију народну епiku, њено сакупљање и објављивање Вук је схватао као национални културни рад, као свједочење о народу који се бори, о његовим јунацима који се жртвују за слободу. Овом књигом Вук је хтио да допринесе афирмацији вјековне борбе црногорског народа, признању Црне Горе као независне државе која је, у ствари, у својим уским границама, била слободна, али непризната од европских сила.

Приликом замисли пете књиге Караџић је имао у виду историјске околности, значај појединих догађаја о којима треба да

¹ „Црногорци се бију крвнички с Турцима на све стране. Не би ли требало да им и Ваша свјетлост што пошаље? — пише Вук из Беча кнезу Михаилу 4. јула 1862. Д. Вујовић, „Три документа о бављењу Вука Караџића у Црној Гори 1860. и 1862”. *Историјски записи*, 1964, 1, 114.

се испјева пјесма за књигу која претендује да прикаже једну херојску епоху, односно период борбе за слободу.

Вук је наручивао пјесме од познатог пјевача Сава Матова Мартиновића, који је за вријеме књаза Данила избјегао из Црне Горе и, са још неким црногорским емигрантима, живио у Задру². Пјевање по наруџбини није у складу са природом књижевног стваралаштва, усменог као ни писаног. Пјесма која не настаје из унутрашње пјесникове потребе и побуде, за коју не постоје психолошки и вољни подстицаји и мотиви, тешко може бити успјела. Али је такође значајан мотив да се створи пјесма која ће да упамти херојска дјела и прегнућа појединаца и народа, па је Вук хтио да и на тај начин сачува спомен на највеће бојеве и јунаке из доба књаза Данила.

Са тог становишта разумљиво је зашто је Вук од Мартиновића тражио да испјева пјесме о неким важним историјским догађајима, као што је други Омер-пашин напад на Црну Гору 1862. Али је теже схватити Вукову заинтересованост да се опјевају неки мање важни догађаји, као што је крштење књажеве кћери³. Сава Мартиновић је изразио свој став према нарученим пјесмама о неким темама. Он каже да не може да пјева о женидби књаза Данила јер му је срце жалосно и увивјелено због књажеве смрти, али ће испјевати пјесму о његовој погибији. Такође не може да пјева о борби на Грахову јер су ту Црногорци грдно изгинули, што пјевач сматра за срамоту⁴.

Вук је намјеравао да у пету књигу уврсти пјесме о догађајима из времена књаза Николе, међу којима се истиче други Омер-пашин напад. Тим поводом Вук пише књазу Николи из Беча 10. V 1862. године: „... ја (се) сад надам добити пјесама и о славнијем догађајима тамошњијем за срећнога владања Ваше свјетлости, тако сам замислио у ову пету књигу метнути лик и Ваше свјетлости, и то: у почетку лик кнеза Данила, а последије гдје се помињу пјесме о догађајима за владања Ваше свјетлости лик Ваш“⁵.

Вукова идеја да обухвати догађаје из доба књаза Николе била је тешко остварљива. Мартиновић је одмах након великог напада Турака на Црну Гору 1862. почео да пјева о Омер-пашином походу, али је био далеко од догађаја, и није могао дати

² Поред прилога цитираних у овоме раду, о пјевачу Саву М. Мартиновићу видјети: Љ. Зукловић, „Вуков сарадник и певач Сава Мартиновић“, *Мостови*, Пљевља, VII, 1975, 25, 75—89.

³ Љ. Зукловић, „Вуков певач и сарадник сердар Буко Средановић“, *Стварање*, XXVII, 1972, 10, 934.

⁴ Илија Николић, „Рукописи народних песама Сава Матова Мартиновића у Вуковој заоставштини“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. XIV, 1966, 143—144.

⁵ Сава Вукмановић, „Из преписке В. Карацића са књазом Данилом, војводом Мирком, Буком Средановићем и књазом Николом“, *Стварање*, 1956, 3, 203.

истиниту пјесму, чему је тежио.⁶ Како ни са друге стране није сакупио пјесама за период Николине владавине, Вук није могао да оствари намјеру о проширењу зборника. Тако су објављене пјесме о догађајима који су се одиграли у размаку од непуне деценије.

Пета књига у извјесном смислу представља наставак и продужетак IV књиге српских народних пјесама. Карацић је намјеравао да те књиге објави једну за другом, зато је пету наговијестио у предговору четврте. Али ове књиге су умногоме различите. Догађаји које обухватају пјесме IV књиге одиграли су се у размаку од 170 година, а у пјесмама пете књиге од непуне деценије. Пјесме из IV књиге опјевају јунаке и догађаје из Србије и Црне Горе, док се пјесме у петој књизи односе само на Црну Гору. Има ту пјесама које говоре о међусобној борби Црногораца. То су биле „казнене експедиције“ црногорске војске, како Радосав Меденица назива похаре које су вршене над непокорним племенима⁷

Четврту књигу СНП Вук је посветио кнезу Михаилу, поред посвете на почетку књиге налази се кнежев лик. Пету књигу намјеравао је да посвети књазу Данилу и да донесе његов портрет. Према Вукову мишљењу, Данило је био узоран владар и борац, вођа са идејама и плановима и чврстом ријешеношћу да их оствари. Са књазом Вук је био у пријатељским односима, на Данила је вршио извјестан утицај. Називао га је „незаборавним владоцем народа нашега“. У огласу за IV књигу народних пјесама долазак књаза Данила на пријесто Вук је узео за међаша једне епохе. Каже да његова IV књига обухвата пјесме „о догађајима за прошлије сто седамдесет година до црногорског кнеза Данила Петровића Његоша“.⁸ Сарадња Вука и црногорског владара била је плодна. Поред осталог, књаз није имао никаквих сакупљачких и књижевних амбиција и планова, па је за његово вријеме Вук без тешкоћа добијао преписане пјесме из Црне Горе⁹.

Пета књига СНП била је последња књига на којој је Вук радио. Његова кћер Мина записала је да је рукопис ове књиге њен отац читао на самртној постељи. На питање да ли је Вук припремио рукопис за штампу, разни истраживачи су давали различите одговоре. Мина каже да је Вук књигу приредио. Она пише Миклошићу 8. новембра 1864. да му шаље пјесме пете свеске „и то тачно у оном стању и оним редом како их је још отац

⁶ Љ. Зукловић, „Вуков певач Саво Матов Мартиновић“, *Годишњак XI Одјелења за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву*, Сарајево 1982, 203—204.

⁷ Радосав Меденица, „Црногорски аед стотинаш Саво Матов Мартиновић“, *Прилози проучавању народне поезије*, год. V, 1938, 1, 1—29.

⁸ Љ. Зукловић, „Пред Вуковом четвртом књигом српских народних пјесама“, *Годишњак XIV Одјелења за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву*, Сарајево 1985, 235.

⁹ Љ. Зукловић, „Пред Вуковом...“ 237.

својом властитом руком припремио за штампу¹⁰. У истом писму Мина спомиње и биљешке о овој књизи које је заједно са пјесмама послала на преглед Миклошићу. „Препостављам да разни прилози, на почетку и на крају, које сам исто тако оставила недирнуте, садржавају материјал за предговор“¹¹. Међутим, књига је објављена без икаквих пропратних текстова, без предговора и поговора. Може се претпоставити да Вук није стигао да напише и доврши предговор, па је чувени научник недовршен текст предговора одбацио. Вук је намјеравао да у предговору петој књизи говори о пјевачима С. Мартиновићу и Б. Средановићу. Међутим, објављен је само садржај збирке у коме су означене пјесме што су их испјевали Мартиновић и Средановић.

Основни тон књизи дају пјесме ове двојице пјевача које чине већину пјесама у књизи. Оне су оцијењене у великој мјери као индивидуалне творевине, као пјесме на прелазу од народног ка личном пјесничком изразу. Пјесме ових пјевача шире су проучаване, а нарочито Мартиновићеве, укавано је на најважније њихове одлике. Оне су веома дуге, поједине имају необичну форму која није својствена народној епизи. Међутим, пјесме ове књиге могу се посматрати као јединствен зборник народне поезије, односно поезије блиске народној, без обзира на ауторство, и у њему (зборнику) тражити опште пјесничке одлике, што у овом случају чинимо.

Ова књига је доживјела необичну судбину. Приликом објављивања народних пјесама из Вукове заоставштине, Љуба Стојановић пету књигу третирао је као грађу, па је пјесме из ње распоредио по хронолошком принципу у другим књигама, осмој и деветој. Тако је ова књига нестала из Вукове збирке српских народних пјесама која се састоји од девет књига државног издања и четири књиге у издању САНУ¹². При доношењу ове одлуке Стојановић се колебао. У предговору шестој књизи државног издања СНП рекао је да ће пета књига бити уврштена у корпус Вукове збирке као девета књига. Међутим, ова књига се тематски и хронолошки није уклапала у Стојановићев распоред грађе из Вукове заоставштине.

У пјесмама овога зборника могу се уочити црте које налазимо у пјесмама старије народне епике, као и оне које су израз новог времена и епике која показује знаке декаденције.

Творци пјесама пете књиге СНП имали су у свијести одређен историјски оквир у коме су видјели и опјевали Црну Гору

¹⁰ Г. Добрашиновић, „Поводом Вукове пете књиге народних пјесама“, *Ковчежић VI*, 1964, 234.

¹¹ Г. Добрашиновић, „Поводом Вукове пете књиге...“ 234.

¹² Видо Латковић сматра да овај поступак Љ. Стојановића није прихватљив, требало је пету књигу објавити у облику у којем ју је Вук припремио. В. Латковић, „Питање Вукове пете књиге народних песама“, *Ковчежић*, књ. V, 1985, бр. 1, 53—63.

као слободну ратничку земљу, угрожену и принуђену да се брани. Пјевачи, особито Мартиновић, опјевали су ову земљу у широком контексту, па је често посматрају и упоређују са другим земљама.

Друга релација на којој се приказује Црна Гора јесте историјска. У позадини догађаја који су опјевани јавља се стара српска држава са својим недомашеним границама. Проширење земље у оквиру тих граница циљ је који треба да се оствари. Пјесма стално на то подсјећа. У једној Средановићевој пјесми каже се да Црна Гора носи срце Душаново, да је стожер српства, а да остали Душанови потомци „тргују и теку благо“:

Ми наш дио царства осветисмо
на Косово што је погинуло (СНП, V, 10).

У истом духу у другој пјесми пјевач Мартиновић кори Србе у Србији што им је „починула рђа на оружје“¹³. У пјесмама се приговара и највишим историјским личностима. Пјесма кори кнеза Александра Карађорђевића, а хвали Милоша и Михаила Обреновића. Но пјевач је овим споменима владара можда хтио да се препоручи властима у Србији јер је тамо желио да се пресели¹⁴.

У пјесмама се јавља агонално такмичење између различитих народних заједница, које долази до изражаја у херојском разговору. Цар Лазар на небу пита књаза Данила је ли Црна Гора пространа као Србија. Карађорђе му каже да је нема ни двадесети дио. Обилић додаје:

да је више Црногораца,
све би наше царство проширили
и све наше круне би засјале,
узвисили разрушене цркве (V, 18).

Стари јунаци на небу хвале, не само јунаштво, него и мудрост Црногораца коју испољавају у разговорима и у поступцима. У томе им нико није био раван у прошлости ни у Данилово доба.

Али суревњивост влада и међу самим Црногорцима. Брђани и Црногорци такмиче се ко је учинио више јунаштва. Из херојског разговора племенских првака Миљана Вукова и Новице Церовића родила се одлука о похари Колашина коју су Брђани убрзо извршили из страха да ће их Црногорци прекорити својим побједама у вријеме Данилово (V, 12).

У пјесмама има реминисценција на поједина мјеста из *Горског вијенца*. Црна Гора је сачувала искру са огњишта старе

¹³ Пјесма кори Србе који тргују и богате се док им браћа живе у ропству:

Ви тргујте и теците благо,
и слушајте ходе на мунаре (V, 5).

¹⁴ Љ. Зукловић, „Вуков певач Саво Матов Мартиновић...“ 200.

српске државе. И Турци у разговору кажу да су најодважнији Срби послје пада Лазареве државе утекли у црногорске стијене да се даље боре:

Утекоше злици и крвавци,
гори прими свеца Мухамеда,
бољи бјежи српској Гори Црној (V, 3).

У пјесмама се често наглашава да је Црна Гора једина непокорена српска земља. Већ триста година Црногорци су се одметнули као хајдуци од турскога цара (V, 4).

Али пјесме понекад одступају од уобичајене слике историје. Према једној пјесми Црна Гора се не би одржала у прошлости да јој није било „латинске и млетачке“ помоћи. Пјевач вјероватно има у виду аустријску помоћ у вријеме великог напада Турака за владе књаза Данила (V, 1).

Из свега овдје реченога види се да су у пјесмама овога зборника наглашене неке идеје карактеристичне за поезију српског романтизма.

Једна од врлина ове збирке јесте тематска разноврсност пјесама. Међу пјесмама о бојевима Црногораца са Турцима има необичних мотива, као што је борба малобројне дружине војводе Мирка у манастиру Острогу гдје су се одржали у обручу „девет кравих дана“. Међу ријетке мотиве спада и онај у пјесми о борбама на Скадарском језеру. Нов је и необичан предмет двију пјесама похара Куча коју је извршила црногорска војска под вођством војводе Мирка Петровића. Ту спада и пјесма о похари Колашина коју су извршили Брђани упркос забрани књаза Данила да се у миру нападају Турци. У овој пјесми је обрађен мотив „свете освете“, као у познатој приповиједи Симе Матавуља. Међу ријетке мотиве спада сцена на небу у којој се књаз Данило, након смрти, састаје са славним личностима из наше и европске историје.

Из ових пјесама израста неколико ликова. Са црногорске стране истичу се књаз Данило, војвода Мирко и књегиња Даринка, а са турске Омер-паша, скадарски везир Осман-паша. Ликови учествују у разговорима, у догађајима и покрећу радњу.

Књаз Данило је оличење хероизма, бранилац слободе. Приказан је у акцијама, у организовању одбране од турских напада. У тренуцима опасности од непријатеља, ствара планове за одбрану, издаје наредбе и распоређује војску. Ослободио је многе крајеве Црне Горе, био је нада поробљене раје у сусједним крајевима, зато га је народ славио у пјесмама. Опјеван је као један од највећих српских јунака након Косова (V, 4). Борио се за велике опште циљеве да се држава прошири у старим границама (V, 16), да се освети Косово и обнови Српско Царство. Према једној пјесми, он се радује када чује да на Црну Гору иде султанова војска:

Жели боја да Србе помене
на Косову што су погинули (V, 11).

На крају се каже да је осветио Лазара. Пјевач ликује што је ту побједу извојевала Црна Гора, а не Србија:

Слава богу и светом Спасу
кад не роди у Србију Срба
да освети славнога Лазара
што погибе на пољу Косову
до Данила Петровића књаза (V, 11).

Књаз Данило на смрти каже да умире са раном у срцу што није ослободио Херцеговце, Босанце, Србе у Албанији који су остали у ропству.

Ту ћу рану у земљу понијет,
и неће ми дати починути (V, 16).

У тим тренуцима предао је аманет младоме књазу Николи да „извади“ Србе из ропства.

Књаза Данила славе и непријатељи, паше, везири, чак и султан спомиње побједи које је извојевао над Турцима. У пјесмама о његовој смрти наглашена је његова слава. Султан прославља књажеву погибију, каже да је хтио да освоји Босну, Албанију, Косово, ни Стамбол није био сигуран од њега. Послије књажеве смрти Турци вјерују да ће лакше покорити Црну Гору, и поново на њу шаљу велику војску са Омер-пашом на челу.

У сцени на небу књаз Данило је централни лик, он доноси вијести са земље и разговара са највећим личностима из црногорске, српске и словенске историје. Ту се поново истичу његове залуге, али се не заборављају ни рђави поступци. Приликом преузимања власти растјерао је своје стричеве и рођаке, сурово казнио непослушне појединце и похарао непокорна племена. Тако су његови поступци свестрано оцијењени на небу као на суду историје.

Тезу о реализму црногорских епских пјесама Радосав Меденица је илустровао грађом из пјесама Сава Мартиновића. И без тога може се рећи да пјесме Вукове пете књиге карактерише низ реалистичких црта. Меденица запажа да пјевачи добро познате догађаје описују са много појединости, а мање познате стилизују, сиче пјесме испуњавају клишеима¹⁵. То се у пуној мјери односи на пјесме пете књиге које су настале убрзо послје догађаја и садрже бројне детаље о предмету о којем пјевају. Реализам најновијих епских пјесама Меденица је илустровао поређењем мемоара Сава Мартиновића са његовим пјесмама о истом предмету.

У пјесмама пете књиге реалистички је приказана борба Петровића око пријестола, до које је дошло убрзо послје Њего-

¹⁵ Р. Меденица, „Црногорски аед...“ 22.

шеве смрти. У тим сукобима оцртавају се постојани, али и превртљиви људи, интриганти који „шапћу“ књазу против његових стричева. И у другим ситуацијама књаз Данило је приказан реалистичким средствима. Када тражи од руског цара да му додјељи књажевско звање, овај му каже да му не треба звање кад нема књажевине и додаје да се боји да књаз не оглоби народ, па да сиротиња прокуне и цара и књаза. Реалистички су у пјесмама приказани књажево освајање и злоупотреба власти, што је нарочито дошло до изражаја приликом кажњавања непокорних племена.

Пјевач хвали књажеву храброст и одлучност, али не крије ни његове мане. Тако наводи погрешну процјену опасности од напада Омер-паше, када је књаз тврдио да Турци неће ударити на Црну Гору у току зиме него на прољеће. Али је Омер-паша управо током зиме изненадио неспремну Црну Гору и нанио јој тешке губитке (V, 3).

У другој пјесми пјевач осуђује убицу књаза Данила који је тим чином ожалостио Црну Гору и сав српски народ, али додаје да је књаз учинио убици Кадићу неправду, преудао му је сестру. Пјевач спомине и друга зла која је књаз учинио неким Црногорцима, емигрантима у Задру, нпр.

Сва је наша добра одузео,
и наше је дворе развалио,
некијема браћу изгубио. . .
ал не шћесмо изгубити књаза (V, 16).

Склон праштању због опште ствари, пјевач Мартиновић уздиже се изнад убице и убијенога, и тако потпуније и објективније приказује догађаје. И у сцени на небу има елемената реализма. Књаз Данило прича сјенима старих владара и јунака о црногорским борбама са Турцима и о ослобођењу нових крајева, о проширењу државних граница под његовим вођством. На основу тога његови саговорници закључују да су нови црногорски владари и јунаци — бољи од својих претходника (V, 18).

Са овога становишта занимљива је пјесма о одбрани манастира Острога. Војвода Мирко и његова дружина у манастиру сакупљају камење да се бране од Турака јер „немају топа ни кумбаре“. Али су у току борбе заборавили на камење. Турци су „прилијели сламу и сијено“ да запале манастир, али је вјетар дунуо у супротном смјеру и ватра није захватила цркву. Нашавши се у невољи, браниоци су се сјетили камења, па су га бацили на Турке („учини се страшна грмљавина“). Изненађени Турци су побјегли мислећи да је свети Василије на њих пустио камење (V, 3).

И лик војводе Мирка изграђен је претежно реалистичким средствима. Пјесме га увијек не приказују као неустрашивог јунака. У једној ситуацији он каже да неће да умре, јер

кад погинеш већ те бити неће,
ни ћеш други мегдан задобити (V, 3).

Јунак са Граховца, дакле, није „дрво врбовина“ (кад га посијеку да се омлади). Он се држи живота да би се могао борити, побјеђивати друге непријатеље, а то значи да би могао бранити Црну Гору.

Граховски јунак Јаков Даковић склонио се са сином и дружином из запаљене куле у пећину, али су Турци запалили „сламу и сијено“ и задимили их очи да им искоче. И Даковић је са дружином завршио живот на мукама (V, 3).

Понекад је неуспјех у борби градиво за пјесму. Књаз Данило је послао цуцког главара да избави из окружења Јакова Даковића, али сердар Андрија није могао да разбије турску опсаду. Тај неуспјех пјесма обазриво приказује:

Не ваља му Андрија сердаре
су његових Цуца пет стотина,
он не мога Турке потиснути. . .
Не кривим га, драги побратиме (V, 3).

У неким пјесмама приказан је исход борбе на историчан начин. Битка се завршила без побједника јер су велике силе наредиле турској војсци да се повуче, и она је то учинила прије остарења циља.

Јунаци у пјесмама претежно су главари, готово да нема епског јунака обичног поријекла, као у старијим епским пјесмама. Али се понекад издвоје обични људи и својим јунаштом стекну пјесникову наклоност. Бјелопавлићки јунак испред напада Турака однио је старога оца у планину и „покрио га. . . гором и травом / да га стара не сијеку Турци“. Затим се вратио и, са браћом и рођацима, одбранио кулу коју су Турци тукли топовима. Пјевач хвали јунака и каже:

грехота је скрити му поштење
и свакоме редом Црногорцу,
који крије тај образа нема (V, 3).

Пјесме садрже поједине чињенице које се у другим изворима тешко могу наћи. Једна пјесма о похари Куча садржи податак о губицима црногорске војске, и каже да су Црногорци мртве сахранили у Пиперима, а рањене однијели на Цетиње. Још се каже да је похару изазвала жалба Братоножића на Куче који су им запалили десет кућа и „убили седам осам брата“ (V, 8). Марко Миљанов у хроници о похари Куча, којој поклања доста простора, не спомиње те важне појединости.

Неке пјесме садрже поједине социјалне чињенице. Један бег из Лукова прича на „хару Мушовића“ како су га Црногорци

раскућили и осиромашили. Узели су му кућу, имање и стоку, па сиротно живи у Никшићу:

И сад пасем краву на узицу,
иза мога вељег хагалука (V, 18).

Чињенице ове врсте налазе се чак у сцени на небу. Један Мартиновић пита књаза јесу ли Црногорци сиромашни да не могу „градити јунаштво“. Књаз му каже да има много сиромаша, али им то не смета јунаштву, „но су бољи него и богати“ (V, 18).

Пјевач често мијења тачку гледишта и угао посматрања људи и догађаја, тако свестраније сагледава појаве које приказује. То у извјесној мјери чини реалнијим приказивање догађаја.

Новије пјесме тежиле су да задрже композициону структуру старије епике. Херојски разговори на двору или сарају султана или везира, књаза или бега који се јављају на почетку пјесме, најчешћи су повод за неку акцију. Међутим, уводи у пјесме често су дуги, опширни, говоре о догађајима из прошлости. Тако се пјесма продужава у прошлост и шири у простору. Увод те врсте није довољно у функцији припрема и мотивације пјесме.

Из херојског разговора проистиче одлука за оружану акцију, именује се заповједник војске која треба да казни неког противника. Војсковођа на скупу јавно обећа да ће остварити циљ, најчешће да ће покорити Црну Гору („заузети“, „поробити“, „допали-ти“), казнити књаза и др.

У пјесмама са сложенијом фабулом, као што су неке у тој књизи, јавља се „симетрична“ композиција. Припрема се распоред напада са разних страна, за сваки правац одређује се заповједник војске. Пошто дође глас о опасности, на црногорској страни врши се припрема за одбрану. Именују се заповједници, пишу се књиге, купу се војска и почиње борба. Пјевач као посматрач прелази са једног сектора на други и извјештава о току борбе.

Најсложенију композицију имају најдуже пјесме, као што је Мартиновићева *Жалост и радост по смрти књаза Данила*, у којој се догађаји одвијају и разговори воде на пет мјеста: на Цетињу, у Скадру, у Никшићу, у Цариграду и на небу. У овим пјесмама преовлађују статички елементи. Пјевач разним дигресијама и коментарима зауставља радњу. Поред тога, он тежи да му пјесме буду што дуже, па често преопширно прича о прошлим догађајима. У пјесме је уносио сижеа других догађаја које је већ опјевао у посебним пјесмама.

Циљеви које Турци најмеравају да остваре својим походи-ма на Црну Гору углавном су слични, само у једној пјесми њихов циљ је необичан, султан каже да ће Црну Гору не само покорити и подарачити него јој и име предјенути: „Јењи шеер да је назовемо“ (V, 11).

Истицање неостварљивих циљева на почетку пјесама, након чега настаје подизање великих војски на Црну Гору, представља значајан елеменат композиције који појачава интересовање читалаца (слушалаца) за исход догађаја. Али како се циљеви остварују у овим пјесмама не остварују, и тај елеменат пјесме постаје опште мјесто.

У пјесмама пете књиге употребљена су различита стилска средства карактеристична за старију, али још више за новију епiku. На почетку једне пјесме пјевач је изградио гломазну словенску антитезу према којој је књаз соко, а кнегиња пауница са „нашараним крилима“. И када је словенска антитеза разријешена, фигура се наставља и развија. У слици се на неадекватан начин мијешају симболика и реалност (V, 16).

Књажева погибија приказана је у облику пророчког сна. Оваквим пјесничким средствима пјевач покушава да се издигне од приземне хронике до симбола, али га реалистички стил вуче доле.

У пјесми *Туговање змаја на Ловћену* пјевач је на необичан начин изразио жалост војводе Мирка за братом Данилом. Јауке рањеног змаја са Ловћена чула је вила на Дурмитору и међу њима се повео разговор. Змај каже да је изгубио крила на Граховцу и у Котору. Митолошку слику пјевач даље развија, па младог књаза Николу назива „змијом која има соколова крила“. Али одмах затим квари слику кад каже:

змија ће се у крила удрити
и научит филозофске школе (V, 17).

Виле се, дакле, јављају и у новијим пјесмама. Њихово је станиште, као у старијој епизи, на високим планинама, на Ловћену, Дурмитору, Кому, одакле се јављају познатим јунацима и обавјештавају их о опасностима које им пријете (V, 3). У другим пјесмама ово митолошко биће је приземљено, вила зове са Загарча у Пипере (V, 6). Умјесто виле као гласника, понекад се оглашавају топови који наговјештавају опасност или су израз нечијег весеља. То је симбол новог времена (V, 6).

Хипербола се ријетко јавља јер не одговара реалистичком карактеру новијих пјесама. У неким пјесмама султану се приписује бојазан да ће књаз Данило заузети Стамбол, што се доживљава као хипербола (V, 6). У пјесмама новијега постанка чешћа је употреба компарације и паралелизама.

Jovan ČADJENOVIC

VUK'S FIFTH BOOK OF FOLK SONGS OR ON DECADENCE
OF RECENT EPIC POETRY

Summary

In the paper are discussed Vuk's plans for compiling a collection of epic songs dealing with the events that had taken place in Montenegro during the rule of prince Danilo Petrović. Efforts made by Vuk to overcome the difficulties in that undertaking are revealed. Fruitful cooperation of Vuk and the singers — Sava M. Martinović and Djuka Sredanović — is described. The book was published after Vuk's death since he did not manage to write the preface and annotations and to prepare it for publication.

Čadjenović regards the collection as an evidence of the decadence of epic poems composed more recently, as the singer's personality, i.e. the author's principle, comes to the fore more and more. In these songs realistic elements prevail, as well as a critical attitude of the singer towards heroes and events, social factors and the like. Stylistic devices have also become devoid of poetic quality, which is in line with the general realistic trends of that poetry.